Tarkastusvaliokunnalle

Lausuntopyyntö 16.11.2022

Lausunto Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomuksesta eduskunnalle 2022

Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry kiittää mahdollisuudesta lausua Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomuksesta eduskunnalle 2022, ja lausuu kunnioittaen seuraavaa.

SAMOK kiittää opintotukiuudistusten tuloksellisuuden tarkastelusta ja pitää tärkeänä toteutuneiden toimien onnistumisen arviointia tulevaisuuden päätöksenteon kannalta.

Uudistusten vaikutukset tutkinnon suorittamisaikaan

AMK-tutkinnon suorittaminen neljässä vuodessa on kasvanut suhteellisen tasaisesti vuosien 2005 ja 2015 välillä. Vuonna 2014 aloittaneiden kohdalla on tilastollisesti merkitsevä ero edellisvuoteen verrattuna. SAMOK näkee yhtenä mahdollisena selittävänä tekijänä kyseisenä vuonna tehdyn muutoksen opintotukikuukausien kokonaismäärässä. Tukikuukausien laskeminen 70:stä 64 tukikuukauteen ja sittemmin vielä 54 tukikuukauteen sekä opintolainahyvitys ovat SAMOKin näkemyksen mukaan kannustaneet aiempaa vahvemmin suorittamaan tutkinnon määräajassa. Samaan aikaan keskustelu jatkuvasta oppimisesta on kiihtynyt entisestään ja opiskelijat haluavat pystyä opiskelemaan mahdollisimman paljon tukikuukausien puitteissa.

Kannustaminen tutkinnon määräajassa suorittamiseen on kuitenkin ajanut opiskelijat ahtaalle, sillä samaan aikaan kun määräajassa valmistuminen on ollut edellytys saadakseen opintotukea myös myöhemmin , on opintojen ohella opiskelijat lähes pakotettuja käymään töissä, koska opintorahan taso on niin alhainen ja monet kokevat opintolainan nostamisen turvattomaksi. Nämä kaksi asiaa ovat SAMOKin näkemyksen mukaan pahasti ristiriidassa keskenään. Puhumattakaan siitä, että tarvitsemme työelämään ennen kaikkea työkykyisiä ja hyvinvoivia ammattilaisia.

Opintotuen käyttäminen ja työssäkäynti

Ammattikorkeakouluopiskelijat käyttävät opintotukea yliopisto-opiskelijoita vähemmän. Eurostudent-tutkimuksen mukaan heikoimmin opintotukea hyödyntävät

Suomen opiskelijakuntien liitto – SAMOK
Finlands studerandekårers förbund
National Union of Students in Finnish Universities of Applied Sciences

Lapinrinne 2 | 00180 HELSINKI
www.samok.fi | Y-tunnus: 1056678-8

perheelliset opiskelijat ja ulkomaalaiset tutkinto-opiskelijat[1]. Isoimmaksi syyksi opintotuen hyödyntämättä jättämiseen opiskelijat ilmoittivat tulorajat. SAMOK ymmärtää, että tulorajoilla on monta merkitystä: ne ohjaavat opintotuen sitä tarvitseville, kannustaa omalla tavallaan ahkeruuteen ja ohjaa opiskelijoita ensisijaisesti opiskelemaan. SAMOK pitää tätäkin ristiriidassa siihen, että opiskelijoilla ei ole mitään sosiaaliturvaa, joka mahdollistaisi normaalien elinkustannusten maksamisen. Eurostudentissa yli 90% opiskelijoista kertoo, että työssäkäynnin syy on yleisten elinkustannusten kattaminen.

Amk-opintojen ohella työssäkäyvien määrä notkahti vuosina 2014-2016[2]. Opintotuen saajien merkittävin tulonlähde Kelankin selvitysten mukaan on ansiotulot. Työssäkäynti voi monilla opiskelijoilla merkittävästi hidastaa opintojen suorittamista aiheuttaessaan kuormittuneisuutta. SAMOK pitää merkittävänä vuosikertomuksen havaintoa siitä, että on epäselvää helpottaako opintojen aikainen työnteko kuitenkaan työllistymistä valmistumisen jälkeen.

SAMOK muistuttaa, että opiskelijoiden mielenterveyskriisi olisi pitänyt havaita jo 2000-luvun alussa, kun trendi mielenterveysongelmien kanssa oli selkeästi kasvava. SAMOK on erittäin huolissaan opiskelijoiden toimeentulovaikeuksien vaikutuksista mielenterveyteen. Toimeentuloon liittyvät huolet pahentavat kuormittuneisuutta, lisäävät stressiä ja näin ollen vähitellen lamaavat opiskelijan opiskelukykyä. Tämä voi johtaa pitkään sairaslomaan, opintojen viivästymiseen tai niiden ennenaikaiseen lopettamiseen. Jos opiskelija sinnittelee valmistumiseen saakka, hän todennäköisesti sairastuu heti työelämään siirryttyään.

Opintotukea saaneiden tutkintojen läpäisyaste parani huomattavasti vuonna 2014. Voidaan todeta, että mahdollisesti opintotukiuudistus ja kokonaistukiajan muutos ovat todella kannustaneet opiskelijoita suorittamaan opinnot määräajassa. SAMOK on huolissaan siitä, millaisella hinnalla nämä opiskelijat ovatkaan tutkintonsa raapineet kasaan.

Lainapainotteisuus

Opintotuen saajista yhä useammat nostavat myös opintolainaa. SAMOKin näkemyksen mukaan tämä kertoo ennen kaikkea siitä, että opintorahan suuruus ei ole riittävällä tasolla tavallisten elinkustannusten kattamiseen. Eurostudentissa selvitettiin myös syitä opintolainan nostolle. Suurimmat syyt opintolainan nostamiselle olivat matala korkotaso ja kohtuulliset takaisinmaksuehdot sekä opintorahan ja asumistuen riittämättömyys / välttämättömien menojen rahoittaminen.

[1] Eurostudent VII – Opiskelijatutkimus 2019
[2] Tilastokeskus: Opiskelijoiden työssäkäynti 2019

Opintolainaa nostaneiden opiskelijoiden määrä etenkin amk-opiskelijoissa on noussut reippaasti vuodesta 2011-2012 lähtien. Samaan aikaan tutkintojen suoritusajat ovat lyhentyneet ja karkeasti voidaan tehdä johtopäätös, että opintolaina mahdollistaa vähäisemmän työnteon opintojen ohella, jolloin opiskelijalla jää aikaa opintojen suorittamiseen työnteon sijaan.

SAMOKin näkemyksen mukaan opintolainan nostamisen tulee olla opiskelijalle vapaaehtoista ja turvallista. Opintolainan turvaelementteihin kuuluu muun muassa lainan korkokatto.

Asumistuki

Opiskelijoiden siirtäminen opintotuen asumislisältä yleisen asumistuen piiriin johti valtiontalouden näkökulmasta huomattaviin menoihin tavoiteltujen säästöjen sijaan. Asumistukiuudistus oli monisyinen asia, sillä samaan aikaan kun se paransi pienituloisten ja yksinasuvien opiskelijoiden asemaa, kankeutui sen määrittelemä ruokakuntakäsite. Asumistukijärjestelmä tulee sovittaa yhteen muun sosiaaliturvajärjestelmän kanssa ja siitä tulee tehdä keskeinen osa perusturvaa. Keskeinen muutostarve on myös opintorahan muuttaminen asumistukeen vaikuttamattomaksi.

Yleistä

SAMOK muistuttaa, että opintotukijärjestelmän tulee yhdenvertaisesti mahdollistaa täysipäiväinen opiskelu ja tavoiteajassa valmistuminen. Opintorahan tulee olla riittävällä tasolla, jotta välttämättömiin elinkustannuksiin ei ole pakko nostaa lainaa tai käydä töissä. Näiden tulee olla opiskelijan omia valintoja ja niitä tulee voida punnita myös oman hyvinvoinnin näkökulmasta.

Helsingissä 22.11.2022

Emmi Lainpelto
Puheenjohtaja

Vellu Taskila
Toiminnanjohtaja

Lisätietoja:

Ninni Kuparinen
Sosiaalipolitiikan asiantuntija
ninni.kuparinen@samok.fi
040 164 7992